

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МЕДИКО – ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник ректора

з навчальної роботи

 Світлана ГІЛІНА

«28» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 24. ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Ступінь вищої освіти «бакалавр»

Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність: 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Психологія»

Миколаїв - 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Вікова психологія» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» освітньо-професійної програми «Психологія».

Розробник: Юлія БАБАЯН – кандидат психологічних наук, доцент

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри психології

Протокол № 1 від 27 серпня 2025 р.

Завідувач кафедри психології Віталій ПЕТЬКОВ

Робочу програму погоджено Вченою радою університету

Протокол № 1 від 28 серпня 2025 р.

Голова Вченої ради Михайло ВОЛКОВ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна форма	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 8	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Цикл професійної підготовки	
Мова викладання – Українська мова	Спеціальність: 053 «Психологія»	Рік підготовки	
Загальна кількість годин – 240		3-й	
Тижневих годин для: ОФН – 4/3	Ступінь вищої освіти: бакалавр	Семестр	
		6-й	
Лекції			
54 год.			
Лабораторні			
-			
Семінарські			
52 год.			
Самостійна робота			
134 год.			
Вид контролю: Іспит			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для очної форми навчання 240 – год.: 106 год. – аудиторні заняття, 134 год. – самостійна робота

2. Мета та завдання дисципліни «Вікова психологія»

Метою навчальної дисципліни «Вікова психологія» є забезпечення майбутніх психологів фундаментальними знаннями закономірностей та психологічних особливостей розвитку людини на різних етапах онтогенезу.

Основні завдання навчальної дисципліни «Вікова психологія»:

- 1) забезпечити засвоєння здобувачами освіти уявлень про основні принципи, закони та детермінанти психічного розвитку особистості в онтогенезі;
- 2) розкрити специфіку психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу, підходи до періодизації психічного розвитку особистості;
- 3) сприяти набуттю здобувачами освіти глибоких знань щодо основних закономірностей та факторів психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу;
- 4) формувати вміння використовувати теоретичні знання для аналізу поведінки особистості різних вікових категорій;
- 5) сприяти оволодінню здобувачами навичок навчально-дослідної роботи при виконанні практичних завдань;
- 6) сприяти опануванню здобувачами освіти особливостей застосування методів вікової психології з метою формування вміння вибудовувати цілісну картину розвитку особистості та будувати прогнози її розвитку;
- 7) формувати уміння застосовувати отримані знання з вікової психології для розв'язання завдань в сфері професійної діяльності.

Під час вивчення дисципліни «Вікова психологія» у здобувачів вищої освіти мають сформуватися наступні компетентності:

Загальні:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

ЗК 10. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні:

СК 01. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК 02. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК 03. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК 04 Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК 10. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СК 13. Здатність розробляти та реалізовувати типові програми, спрямовані на профілактику відхилень у соціальному та особистісному статусі, психічному та професійному розвитку людини.

В результаті вивчення дисципліни здобувачі повинні досягнути таких програмних результатів навчання:

ПРН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання .

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань для розуміння спеціальних розділів психології з метою майбутньої спеціалізації та освоєння міждисциплінарного зв'язку.

ПРН 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технології для вирішення професійних завдань.

ПРН 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу літературних джерел, включаючи спеціальну термінологію для проведення дослідження.

ПРН 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх роз'яснення.

ПРН 17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

ПРН. 19. Враховувати індивідуальну варіативність становлення людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 240 год. / 8 кред. ECTS

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та методологічні засади вікової психології

Тема 1. Вікова психологія як галузь психологічних знань

Предмет та основні розділи вікової психології. Проблеми та завдання вікової психології на сучасному етапі розвитку науки. Зв'язок вікової психології з іншими науками (філософією, педагогікою, біологією, фізіологією, медициною, математикою тощо) та окремими галузями психології (загальною психологією, педагогічною та соціальною психологією, психологією розвитку, історією психології, експериментальною психологією тощо).

Тема 2. Становлення вікової психології як науки

Фактори виникнення і розвитку вікової психології як науки, характеристика основних етапів. Донауковий період становлення вікової психології. Причини виокремлення вікової психології в окрему науку в XIX ст. Перші спроби експериментальних досліджень та узагальнення проблематики дитячої психології. Розвиток вікової психології на початку XX ст. Зарубіжні течії вікової психології (неофрейдизм, біхевіоризм, гуманістична психологія тощо).

Розвиток вікової психології в Україні. Сучасний стан розвитку вітчизняної вікової психології (концепції, школи, персоналії).

Тема 3. Методи дослідження у віковій психології

Основні методологічні принципи вивчення психіки людини (принцип розвитку, принцип системності, принцип детермінізму, принцип єдності свідомості та діяльності, принцип активності, принцип об'єктивності, принцип гуманізму). Основні аспекти їх реалізації у віковій психології. Класифікація методів психологічного дослідження за Б.Г.Ананьєвим. Характеристика організаційних методів та форми організації і проведення психологічного дослідження. Специфіка використання у віковій психології емпіричних методів збору наукової інформації про особливості психічного розвитку в онтогенезі (спостереження, експеримент, тести, анкети, біографічний метод, метод аналізу продуктів діяльності) Методи кількісної та якісної обробки даних.

Характеристика інтерпретаційних методів. Психогенетичні методи дослідження.

Близнюковий метод. Організація та основні етапи психологічного дослідження у віковій психології.

Тема 4. Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі.

Поняття про розвиток, його ознаки. Співвідношення понять «розвиток», «формування», «становлення», «дозрівання». Типи та види розвитку. Сфери психічного розвитку за Б. Г. Ананьєвим: психофізична, психосоціальна і когнітивна. Кількісні та якісні зміни психіки в онтогенезі. Індивідуальні варіації розвитку. Основні чинники психічного розвитку. Загальні закономірності вікового розвитку. Нерівномірність психічного розвитку та її причини. Поняття про сенситивність і критичність як закономірності психічного розвитку дитини.

Вікова криза, її причини та прояви. Акселерація та ретардація вікового розвитку.

Тема 5. Теорії психічного розвитку.

Теорії онтогенезу психіки людини. Класифікація теорій розвитку А.Г.Асмолова: біогенетичні, соціогенетичні та персоногенетичні теорії.

Біогенетичний підхід до розвитку психіки в онтогенезі: теорії рекапітуляції (Е.Геккель, С.Холл), дозрівання (А.Гезелл), етологічна (К.Лоренц, К.Фріш). Психоаналітичні теорії: психосексуальна З. Фрейда, психосоціальна Е.Еріксона. Соціогенетичний підхід до розвитку психіки. Уявлення про психічний розвиток у роботах Дж. Локка. Погляди Е.Дюркгейма, А.Валлона, П.Жане, Дж.Уотсона та ін. Теорії оперантного навчання Б.Скіннера, соціального навчання Дж.Роттера, соціально-когнітивна теорія А.Бандури.

Когнітивні теорії: генетичної епістемології Ж.Піаже, інформаційного підходу Дж.Брунера. Екологічна теорія У.Бронфенбреннера. Персоногенетичні теорії розвитку (К.Роджерс, А.Маслоу, В.Франкл). Вітчизняні концепції психічного розвитку Л.С.Виготського, Д.Б.Ельконіна, Л.І.Божович, Г.С.Костюка.

Тема 6. Періодизації вікового розвитку

Поняття «вік» у віковій психології. Поняття періоду вікового розвитку. Принципи і критерії вікової періодизації психічного розвитку. Різні підходи до вікової періодизації психічного розвитку. Періодизація вікового розвитку за З.Фрейдом. Психосоціальна періодизація вікового розвитку Е.Еріксона.

Періодизація інтелектуального розвитку Ж.Піаже. Підхід до періодизації розвитку Л.Колберга. Періодизація вікового розвитку Л.С.Виготського, Б.Д.Ельконіна. Періодизація вікового розвитку Г. Крайг. Періодизація вікового розвитку В.І.Слободчикова. Періодизація багатовимірного розвитку особистості В.Ф.Моргуна.

Змістовий модуль 2. Особливості психологічного розвитку особистості на різних вікових етапах. Психологія дитинства

Тема 7. Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти.

Пренатальний розвиток, його стадії. Критичні періоди пренатального розвитку. Фактори і умови психічного ризику для майбутньої дитини.

Особливості психічного розвитку новонародженої дитини. Криза новонародженості. Анатомо-фізіологічні особливості дитини в період новонародженості. Зміна способу життя на переході до постнатального дитинства. Критерії переходу від періоду новонародженості до періоду немовляти (фізіологічні і психологічні).

Загальна характеристика анатомо-фізіологічного розвитку немовляти.

Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність в немовлячому віці.

Психічний розвиток дитини першого року життя. "Комплекс поживлення".

Орієнтовно-дослідницька діяльність. Спілкування з дорослими і його значення в психічному розвитку немовляти. «Госпіталізм». Розвиток форм спілкування.

Сприймання і пам'ять у немовлят. Здатність дитини до розрізнення елементарних

і складних сенсорних впливів. Початкові етапи розвитку мовлення та її семантики. Становлення мислення. Особливості становлення рухів, маніпулятивних

дій, ходіння. Розвиток довільних рухів. Виникнення предметних дій. Криза 1 року як перехідний період від періоду немовляти до раннього дитинства, її типовий симптомокомплекс. Основні новоутворення періоду немовляти.

Тема 8. Закономірності психічного розвитку в ранньому дитинстві

Анатомо-фізіологічні особливості дитини в ранньому дитинстві. Соціальна ситуація розвитку. Предметно-маніпулятивна діяльність як провідна у дітей раннього віку. Розвиток орудійних і предметних дій. Наслідування дорослих як перехід до імітаційних ігор. Індивідуальні предметні ігри. Передумови появи сюжетно-рольової гри. Особливості розвитку психічних пізнавальних процесів у ранньому дитинстві. Розвиток сенсорно-перцептивних процесів і дій, пам'яті, формування наочно-дійового мислення та мисленневих операцій. Розвиток мовлення дітей раннього віку, основні етапи та способи засвоєння мови. Особливості емоційної сфери. Розвиток здатності до довільної саморегуляції. Формування особистості дитини в ранньому дитинстві. Спілкування з ровесниками та дорослими. Прив'язаність як основа гармонійного розвитку дитини. Криза 3-х років, її симптоми.

Тема 9. Особливості психічного розвитку дітей-дошкільників

Загальна характеристика анатомо-фізіологічних особливостей дошкільника. Соціальна ситуація розвитку в дошкільному віці. Сюжетно-рольова гра як провідна діяльність та її розвивальне значення. Види ігор в дошкільному віці, їх структура. Розвиток символічних ігрових дій. Іграшка як засіб психічного розвитку дитини. Продуктивні види діяльності дитини дошкільного віку. Новоутворення дошкільного віку в когнітивній та психосоціальной сферах. Центральні новоутворення (нова внутрішня позиція, ієрархія мотивів, самооцінка і усвідомлення свого місця у системі суспільних стосунків). Розвиток пізнавальної сфери дошкільників. Становлення емоційно-вольової сфери. Формування загальних і спеціальних здібностей. Формування особистості дошкільника. Особливості спілкування дошкільника з батьками та іншими дорослими. Стилі батьківського спілкування з дітьми та їх вплив на психосоціальний розвиток дітей. Специфіка спілкування дошкільника з ровесниками.

Тема 10. Психічний розвиток в молодшому шкільному віці

Анатомо-фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Фізичний розвиток в молодшому шкільному віці. Проблема психологічної готовності дитини до шкільного навчання, її види. Адаптація дитини до школи. Основні труднощі адаптації дітей до шкільного життя. Причини дезадаптації. Криза 6-7 років, її прояви. Соціальна ситуація розвитку в молодшому шкільному віці. Основні системи соціальної ситуації розвитку. Учіння як провідна діяльність молодших школярів, її специфіка та розвиваюче значення. Проблема сенситивності даного віку до певних форм навчання. Психологічні новоутворення молодшого шкільного віку. Центральні новоутворення. Зміни у вольовій регуляції поведінки і діяльності. Розвиток емоційної сфери.

Формування характеру та соціальної поведінки. Засвоєння моральних норм і правил поведінки молодшими школярами. Особливості самосвідомості в молодшому шкільному віці. Розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів. Особливості спілкування молодшого школяра зі значимими дорослими. Роль однолітків психічному розвитку молодшого школяра.

Змістовий модуль 3. Основні етапи психічного розвитку в онтогенезі. Психологія дорослішання

Тема 11. Загальна характеристика періоду дорослішання. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку підлітків та юнацтва

Загальна характеристика періоду дорослішання. Фізичний розвиток в підлітковому віці: морфо-функціональні зміни; статеві відмінності в пубертатному періоді (12–15 років). Анатомо-фізіологічна перебудова організму та її вплив на психологію підлітка. Особливості анатомо-фізіологічного розвитку та статевої самосвідомості в юності. Акселерація та її причини (П.В.Василик, А.Є.Личко та ін.).

Тема 12. Психологічні особливості розвитку особистості в підлітковий період

Специфіка соціальної ситуації розвитку в підлітковому віці. Головні потреби підлітків. Теоретичні підходи до розв'язання проблеми підліткової кризи. Криза 13-ти років, її прояви. Проблема визначення провідної діяльності підліткового віку. Інтимно-особистісне спілкування як провідна діяльність підлітків і його роль в розв'язанні основного протиріччя даного віку. Особливості учбової діяльності підлітка. Зростання самостійності у навчанні – перехід до елементів самоосвіти. Специфіка когнітивного розвитку в підлітковому віці.

Розвиток пізнавальних інтересів. Характеристика емоційно-вольової сфери підлітків. Основні новоутворення особистості підлітка. Розвиток самосвідомості в підлітковому віці. Почуття дорослості. Формування моральних принципів, цінностей та переконань. Рівні морального розвитку підлітків (за Л. Колбергом).

Виникнення акцентуацій характеру. Девіантна поведінка у підлітковому віці та можливості її попередження.

Особливості спілкування підлітків з дорослими. Причини конфліктів з батьками та вчителями, шляхи їх вирішення. Спілкування з однолітками.

Причини сором'язливості та самотності. Особливості дружби в підлітковому віці. Специфіка підліткових компаній.

Тема 13. Психологічні особливості розвитку у період ранньої юності

Особливості соціальної ситуації розвитку в юнацькому віці. Основні психологічні теорії юності в зарубіжній та вітчизняній психології. Криза 17 років (криза ідентичності) як нормативна криза юності, її симптомокомплекс. Учбово-професійна діяльність як провідна діяльність в ранньому юнацькому віці.

Навчальна діяльність як передумова формування інтересу до професійної діяльності. Особливості пізнавальних і емоційно-вольових процесів в юності.

Основні психічні новоутворення юнацького віку. Розвиток самосвідомості в ранньому юнацькому віці та становлення «образу Я».

Спілкування, дружба та кохання в ранній юності. Особистісне та професійне самовизначення та життєві плани в ранньому юнацькому віці. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками. Потреба у спілкуванні з кумиром та референтною групою. Дружба та любов в юнацтві. Юнацька субкультура, її характеристики, етапи еволюції. Причини її виникнення та вплив на розвиток особистості.

Тема 14. Психологічна характеристика періоду пізньої юності

Анатомо-фізіологічні особливості розвитку в період пізньої юності.

Специфіка соціальної ситуації розвитку в пізній юності. Навчально-професійна діяльність як провідна у періоді розвитку здобувачів. Основні тенденції психічного розвитку здобувачів. Особливості пізнавальних і емоційно-вольових процесів в пізній юності. Новоутворення в когнітивній та психосоціальной сферах. Розвиток рефлексії та самосвідомості у період зрілої юності. Специфіка спілкування зі старшими та однолітками. Дружба та кохання в період пізньої юності. Психологічні кризи пізньої юності.

Змістовий модуль 4. Основні етапи психічного розвитку в онтогенезі. Психологія дорослості

Тема 15. Психологічні особливості розвитку в ранній дорослості

Періодизація психічного розвитку дорослої людини. Фізичний розвиток в ранній дорослості, особливості фізичної форми та здоров'я. Специфіка соціальної ситуації розвитку. Основні завдання ранньої дорослості за Р.Хейвігхерстом. Створення власного способу життя. Утворення сім'ї та засвоєння батьківських ролей. Професійна діяльність як провідна у період молодості. Проходження необхідних етапів професійного шляху. Рольовий конфлікт працюючої жінки. Особливості пізнавальних психічних процесів та емоційної сфери в ранній дорослості. Стадії когнітивного розвитку у дорослості за У.Шейо. Специфіка особистісного та психосоціального розвитку. Центральні новоутворення періоду ранньої дорослості: сімейні стосунки та почуття професійної компетентності. Особливості спілкування дорослих. Дружба та кохання в ранній дорослості. Трикомпонентна теорія кохання Р. Стернберга.

Специфіка вікової кризи періоду молодості: криза 30 років як криза смислу життя.

Тема 16. Особливості психічного розвитку в період середньої дорослості

Психофізіологічні, морфо-функціональні зміни та стан здоров'я в період середньої дорослості. Соціальна ситуація розвитку в середній дорослості.

Основні завдання цього періоду за Р.Хейвігхерстом. Професійна діяльність як провідна діяльність у період зрілості. Вікові особливості сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення та уваги. Інтелектуальні зміни: мінливий і кристалізований інтелект. Вплив досвіду на когнітивний розвиток і пізнавальну діяльність. Особистісний розвиток в період середньої дорослості.

Особливості розвитку мотиваційної та афективної сфер в середньому віці.

Особливості Я-концепції. Самооцінка особистості періоду середньої дорослості, вплив на неї кризових життєвих ситуацій. Я-концепція, переоцінка життєвих цінностей та зміна соціальних ролей. Особливості спілкування в середній дорослості (подружжя, діти, батьки, друзі). Криза середини життя, її характеристика (Д. Левінсон, Р. Гоулд). Феномен «спустошеного гнізда» у середній дорослості. Ненормативні кризи середини дорослості.

Тема 17. Закономірності психічного розвитку в пізній зрілості

Психофізіологічні і морфо-функціональні зміни. Соціальна ситуація розвитку в пізній зрілості. Зміна статусу в зв'язку з виходом на пенсію, варіанти пенсійного життя. Задачі розвитку в пізній дорослості. Теорії старіння і старості (біологічні, соціологічні, психологічні). Типології старіння (Ф. Гізе, І.С.Кон, Д.Бромлей та інші).

Компоненти та види старіння. Криза пізньої дорослості: її зміст та наслідки. Когнітивні зміни в процесі старіння. Вікові особливості сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті та уваги. Інтелектуальні зміни. Модель мудрості П. Балтеса. Емоційно-мотиваційні зміни у пізній дорослості. Вікові зміни особистості у старості. Міжособистісні стосунки в пізній дорослості.

Значення спілкування в старості. Проблема самотності. Психологічні проблеми смерті. Думки про смерть та страх смерті. Стадії прийняття смерті за Е. Кюблер-Росс. Психологічна підтримка людей пізнього віку.

Тема 18. Психологія життєвого шляху особистості

Концепції життєвого шляху особистості (Ш.Бюлера, С.Л. Рубінштейна, Л.І.Анциферової, Т.М. Титаренко та ін.). Структура життєвого шляху особистості (життєва позиція, стратегія, життєві кризи та ситуації, життєві домагання та орієнтації тощо). Життєва перспектива як цілісна картина майбутнього. Життєві перспективи і плани. Подія як одиниця життєвого шляху особистості. Типологія подій (С.Л.Рубінштейн, Б.Г.Ананьєв, Н.О.Логінова, М.Елштейн, І.С.Кон). Суб'єктивна картина життєвого шляху особистості. Проблема самореалізації акмеологічного потенціалу особистості. Розвиток життєтворчої активності особистості.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	очна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	сем	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Теоретичні та методологічні засади вікової психології												
Тема 1. Вікова психологія як галузь психологічних знань	10	2	2			6						
Тема 2. Становлення вікової психології як науки	8	2	2			4						
Тема 3. Методи дослідження у віковій психології	10	2	2			6						
Тема 4. Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі	14	4	4			6						
Тема 5. Теорії психічного розвитку	10	2	2			6						
Тема 6. Періодизації вікового розвитку	10	2	4			4						
Разом за модулем 1	62	14	16			32						
Змістовий модуль 2. Особливості психологічного розвитку особистості на різних вікових етапах. Психологія дитинства												
Тема 7. Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти	14	2	4			8						
Тема 8. Закономірності психічного розвитку в ранньому дитинстві	12	2	2			8						
Тема 9. Особливості психічного розвитку дітей-дошкільників	14	4	4			6						
Тема 10. Психічний розвиток в молодшому шкільному віці	16	4	4			8						
Разом за модулем 2	56	12	14			30						
Змістовий модуль 3. Основні етапи психічного розвитку в онтогенезі. Психологія дорослішання												
Тема 11. Загальна характеристика періоду дорослішання. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку підлітків та юнацтва вікової психології	16	4	2			10						
Тема 12. Психологічні особливості розвитку особистості в підлітковий період	16	4	4			8						
Тема 13. Психологічні особливості розвитку у період ранньої юності	16	4	4			8						
Тема 14. Психологічна характеристика періоду пізньої юності	16	4	2			10						
Разом за модулем 3	64	14	14			36						

Змістовий модуль 4. Основні етапи психічного розвитку в онтогенезі. Психологія дорослості											
Тема 15. Психологічні особливості розвитку в ранній дорослості	16	2	4			10					
Тема 16. Особливості психічного розвитку в період середньої дорослості	14	4	2			8					
Тема 17. Закономірності психічного розвитку в пізній зрілості	10		2			8					
Тема 18. Психологія життєвого шляху особистості	18	4	4			10					
Разом за модулем 4	58	10	12			36					
Всього	240	54	52			134					

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Вікова психологія як галузь психологічних знань	2
2.	Тема 2. Становлення вікової психології як науки	2
3.	Тема 3. Методи дослідження у віковій психології	2
4.	Тема 4. Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі	2
5.	Тема 5. Теорії психічного розвитку	2
6.	Тема 6. Періодизації вікового розвитку	4
7.	Тема 7. Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти	4
8.	Тема 8. Закономірності психічного розвитку в ранньому дитинстві	2
9.	Тема 9. Особливості психічного розвитку дітей-дошкільників	4
10.	Тема 10. Психічний розвиток в молодшому шкільному віці	4
11.	Тема 11. Загальна характеристика періоду дорослішання. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку підлітків та юнацтва вікової психології	2
12.	Тема 12. Психологічні особливості розвитку особистості в підлітковий період	4
13.	Тема 13. Психологічні особливості розвитку у період ранньої юності	4
14.	Тема 14. Психологічна характеристика періоду пізньої юності	2
15.	Тема 15. Психологічні особливості розвитку в ранній дорослості	4
16.	Тема 16. Особливості психічного розвитку в період середньої дорослості	2
17.	Тема 17. Закономірності психічного розвитку в пізній зрілості	2
18.	Тема 18. Психологія життєвого шляху особистості	4
Всього		52

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Вікова психологія як галузь психологічних знань	6
2.	Тема 2. Становлення вікової психології як науки	4
3.	Тема 3. Методи дослідження у віковій психології	6
4.	Тема 4. Основні закономірності розвитку психіки в онтогенезі	6
5.	Тема 5. Теорії психічного розвитку	6
6.	Тема 6. Періодизації вікового розвитку	4
7.	Тема 7. Пренатальний розвиток. Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти	8
8.	Тема 8. Закономірності психічного розвитку в ранньому дитинстві	8
9	Тема 9. Особливості психічного розвитку дітей-дошкільників	6
10	Тема 10. Психічний розвиток в молодшому шкільному віці	8
11	Тема 11. Загальна характеристика періоду дорослішання. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку підлітків та юнацтва вікової психології	10
12	Тема 12. Психологічні особливості розвитку особистості в підлітковий період	8
13	Тема 13. Психологічні особливості розвитку у період ранньої юності	8
14	Тема 14. Психологічна характеристика періоду пізньої юності	10
15	Тема 15. Психологічні особливості розвитку в ранній дорослості	10
16	Тема 16. Особливості психічного розвитку в період середньої дорослості	8
17	Тема 17. Закономірності психічного розвитку в пізній зрілості	8
18	Тема 18. Психологія життєвого шляху особистості	10
Всього		134

6. Методи навчання

Традиційні методи навчання (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий/евристичний, дослідницький метод, метод проблемного викладу). Інтерактивні методи навчання (евристична бесіда, мозковий штурм). Новітні освітні технології (презентації, використання мультимедіа). Практичні методи (семінарські заняття, робота з кейсовими завданнями тощо). Наочний метод (ілюстрації, демонстрації). Словесні методи (лекції, презентації, дискусії тощо).

7. Методи контролю та оцінювання результатів навчання

Оцінювання якості знань здобувачів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансферною системою здійснюється шляхом поточного, кредитного, підсумкового (семестрового) контролю за 100- бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок здобувачів з дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (іспиту).

Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань.

Періодична форма контролю – виконання комплексних контрольних робіт, розробка проектів, колоквиуми, творчі роботи.

Форма підсумкового контролю – іспит на основі суми балів набраних за кожний модуль (відвідування занять, практичну та самостійну роботу) та складання власне іспиту.

Критеріями оцінювання є:

У процесі оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти при вивченні навчальної дисципліни «Вікова психологія» враховуються:

- знання здобувачів освіти;
- активність здобувачів освіти при обговоренні проблемних питань під час лекцій та практичних занять;
- здатність аргументовано доводити власну думку;
- навички використання ІТ-технологій, супровід відповіді на практичних заняттях презентацією значимих блоків інформації;
- вміння застосовувати набуті знання при розв'язанні практичних завдань та психологічних задач;
- навички коректного опрацювання наукової інформації із дотриманням принципів академічної доброчесності;
- навички самостійної роботи.

Оцінюванню підлягають:

- характеристики відповіді: елементарна, фрагментарна, неповна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча;
- якість знань: правильність, повнота осмисленість, глибина, гнучкість, системність, узагальненість;
- ступінь сформованості загальнонавчальних та предметних умінь та навичок, предметних компетентностей;
- рівень оволодіння розумовими операціями (аналіз, синтез, порівняння, уміння робити висновки тощо);
- досвід науково-дослідницької діяльності: уміння виявляти і вирішувати проблеми, формулювати гіпотези, аргументовано доводити свою думку;
- самостійність оцінних суджень. Оцінювання роботи здобувачів під час практичних занять

Максимальна кількість балів, яку здобувач вищої освіти отримує на кожному практичному занятті - 2 бали.

Після закінчення курсу проводиться одна модульна контрольна робота. Максимальна кількість балів, яку здобувач вищої освіти отримує за модульну контрольну роботу – 6 балів.

Розподіл балів за поточне навчання

ЗМ1						ЗМ1 2			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

ЗМ3				ЗМ4				Модульна контрольна робота	Іспит	Сума
T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17	T18			
3	3	3	3	3	3	3	3	6	40	100

Оцінювання екзамену. Екзаменаційний білет містить три питання. Максимальна кількість балів за відповіді: перше питання – 12 балів, друге питання – 12 балів, третє питання у вигляді психологічної задачі – 16 балів. Максимальна кількість балів – 40.

Мінімальна кількість балів, яку здобувачу необхідно набрати на екзамені, щоб його відповідь могла бути оцінена позитивно – 12 балів.

Критерії оцінювання відповідей здобувачів на екзаменів

Загальна оцінка виводиться із підсумку оцінок за кожне питання у білеті.

Критерії для оцінювання відповідей на перші 2 теоретичні питання у білеті:

- повнота та глибина розкриття матеріалу питання,
- послідовність та аргументованість викладу,
- рівень науковості у розкритті матеріалу,
- точність визначень і понять,
- наявність висновків та узагальнень.

Шкала оцінювання ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73	D		
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

8. Питання до іспиту

1. Предмет і завдання вікової психології. Основні проблеми сучасної вікової психології.
2. Основні розділи вікової психології. Зв'язок вікової психології з окремими галузями психології.
3. Міжпредметні зв'язки вікової психології з іншими науками.
4. Фактори виникнення і розвитку вікової психології як науки, характеристика основних етапів.
5. Розвиток вікової психології в Україні.
6. Методологічні принципи вивчення психіки людини, основні аспекти їх реалізації у віковій психології.
7. Класифікація методів психологічного дослідження. Специфіка їх використання у віковій психології.
8. Характеристика методів дослідження у віковій психології.
9. Специфіка використання у віковій психології емпіричних методів дослідження.
10. Метод дослідження близнюків і його значення для вирішення питання про роль спадковості й середовища в психічному розвитку дитини.
11. Організація та основні етапи психологічного дослідження у віковій психології.
12. Поняття про розвиток, його ознаки. Типи та види розвитку.
13. Поняття про вік людини, різновиди віку.
14. Характеристика основних чинників психічного розвитку дитини (спадковість, середовище, активність).
15. Протиріччя як рушійна сила психічного розвитку. Основні протиріччя.
16. Характеристика закономірностей психічного розвитку (нерівномірність, сенситивність, кризовість окремих періодів розвитку та інші).
17. Акселерація та ретардація вікового розвитку.
18. Теорії онтогенезу психіки людини, їх класифікація. Біогенетичний та соціогенетичний напрямки пояснення джерел розвитку психіки. Двофакторні теорії розвитку.
19. Психоаналітичні теорії онтогенезу психіки людини (З. Фройд, Е. Еріксон).
20. Теорії научіння (Б. Скіннер, Дж. Роттер, А. Бандура).
21. Когнітивні теорії онтогенезу психіки людини (Ж. Піаже, Дж. Брунер).
22. Персоногенетичні теорії розвитку (К. Роджерс, А. Маслоу та інші).
23. Екологічна теорія У. Бронфенбреннера.
24. Культурно-історична концепція Л. С. Виготського. Теорія розвитку вищих психічних функцій.
25. Поняття соціальної ситуації розвитку. Особливості соціальної ситуації розвитку на різних етапах онтогенезу.
26. Поняття провідної діяльності, її характерні ознаки і розвиваюче значення на різних етапах онтогенезу.
27. Вікові кризи та їх значення у розвитку особистості. Основні характеристики вікової кризи.
28. Психологічні новоутворення як проблема вікової психології.

Пренатальний розвиток, його стадії.

- 29.Критичні періоди пренатального розвитку. Фактори і умови психічного ризику для майбутньої дитини.
- 30.Анатомо-фізіологічні особливості новонародженої дитини. Криза новонародженості. Безумовні рефлекси та їх значення для розвитку дитини.
- 31.Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність в немовлячому віці.
- 32.Особливості пізнавальної сфери немовлят.
- 33.Криза першого року життя: симптоми, шляхи подолання.
- 34.Центральні психологічні новоутворення немовлячого періоду.
- 35.Спілкування з дорослими і його значення в психічному розвитку немовляти. Феномен «госпіталізму» та його наслідки.
- 36.Виникнення прихильності у немовлят. Стадії реакції дитини на розлучення з матір'ю (за Дж. Боулбі).
- 37.Соціальна ситуація розвитку в ранньому дитинстві. Загальна характеристика умов психічного розвитку в перед дошкільному віці.
- 38.Предметно-маніпулятивна діяльність як провідна у дітей раннього віку. Розвиток орудійних і предметних дій.
- 39.Особливості пізнавальної сфери у ранньому дитинстві: сприймання, пам'ять, мислення, уява, увага.
- 40.Формування особистості дитини в ранньому дитинстві.
- 41.Криза третього року життя: симптоми, шляхи подолання.
- 42.Розвиток мовлення у дітей раннього та дошкільного віку.
- 43.Особливості спілкування в ранньому дитинстві з ровесниками та дорослими. Прив'язаність як основа гармонійного розвитку дитини.
- 44.Особливості соціальної ситуації розвитку в дошкільному віці.
- 45.Сюжетно-рольова гра як провідна діяльність у дошкільному віці.
- 46.Головні психічні новоутворення в дошкільний період: елементарні моральні почуття, внутрішнє мовлення тощо.
- 47.Особливості пізнавальної та емоційно-вольової сфер дошкільників.
- 48.Розвиток особистості у молодшому шкільному віці. Засвоєння моральних норм та правил поведінки. Самооцінка молодших школярів.
- 49.Особливості спілкування з дорослими та ровесниками у дошкільників. Ситуативно-ділова форма спілкування. Поза ситуативно-ділова форма спілкування у старших дошкільників.
- 50.Психологічна готовність до шкільного навчання, її види та основні показники.
- 51.Особливості соціальної ситуації розвитку в молодшому шкільному віці.
- 52.Характеристика учбової діяльності як провідної діяльності молодшого шкільного віку. Динаміка змін ставлення до навчання.
- 53.Характеристика розумового розвитку молодшого школяра. Проблема сенситивності даного віку до певних форм навчання.
- 54.Характеристика емоційно-вольової сфери молодших школярів.
- 55.Криза шостого-сьомого року життя: симптоми, особливості.
- 56.Адаптації молодшого школяра до навчання у школі. Основні види труднощів першокласників.

57. Роль однолітків в психічному розвитку молодшого школяра. Вплив педагогічного спілкування на характер стосунків учнів початкових класів.
58. Особливості спілкування молодшого школяра зі значимими дорослими (учителями, батьками).
59. Основні психологічні новоутворення молодшого шкільного віку.
60. Стилі батьківського спілкування з дітьми та їх вплив на психосоціальний розвиток дітей.
61. Поняття про психічний розвиток, його ознаки, типи та види. Проблема психічного розвитку в дорослому віці.
62. Фактори та рушійні сили психічного розвитку. Сфери розвитку, їх характеристики.
63. Основні закономірності онтогенезу психіки людини.
64. Вікові кризи та їх значення у розвитку особистості.
65. Ненормативні кризи в період дорослості, їх характеристика.
66. Методи дослідження у віковій психології. Особливості проведення спостереження, експерименту, бесід та тестування з особами різного віку.
67. Специфіка соціальної ситуації розвитку на різних етапах онтогенезу.
68. Поняття провідної діяльності, її характерні ознаки та специфіка на різних етапах онтогенезу.
69. Поняття «новоутворення». Характеристика центральних новоутворень на різних етапах вікового розвитку.
70. Загальна характеристика періоду дорослішання. Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітка та її вплив на психіку.
71. Характеристика психосексуального розвитку в підлітковому та ранньому юнацькому віці.
72. Характеристика соціальної ситуації розвитку у підлітковому віці.
73. Вікова криза підліткового віку: теоретичні підходи до пояснення її сутності та можливостей вирішення. Структура симптомокомплексу кризи підліткового віку.
74. Проблема визначення провідної діяльності у підлітковому віці. Інтимно-особистісне спілкування як провідна діяльність у підлітковому віці.
75. Специфіка та розвивальна роль учбової діяльності у підлітковому віці.
76. Основні новоутворення особистісного розвитку підлітка, характеристика змін у самосвідомості підлітка (почуття дорослості та Я-концепція).
77. Специфіка когнітивного розвитку в підлітковому віці. Розвиток критичного та креативного мислення підлітків.
78. Девіантна поведінка у підлітковому віці та можливості її попередження.
79. Юнацький період розвитку, його загальна психологічна характеристика. Особливості анатомо-фізіологічного розвитку та статевої самосвідомості в юності.
80. Специфіка соціальної ситуації розвитку у період ранньої та пізньої юності. Варіанти життєвого шляху у пізній юності.
81. Криза ідентичності як нормативна криза юнацького періоду психічного розвитку.
82. Учбово-професійна діяльність та її розвивальне значення в юнацькому віці.

83. Основні новоутворення юнацького віку. Життєві плани та їх характеристики.
84. Особливості спілкування з дорослими та однолітками в ранній і пізній юності. Дружба та кохання юнацькому віці.
85. Розвиток особистості в ранній та пізній юності. Центральні новоутворення юнацького віку.
86. Особистісне та професійне самовизначення в періоді юності.
87. Характеристика кризи пізньої юності.
88. Юнацька субкультура, причини її виникнення та вплив на розвиток особистості.
89. Загальна психологічна характеристика періоду дорослості.
90. Дорослість і зрілість: співвідношення понять. Види зрілості. Ознаки психологічної зрілості людини.
91. Особливості соціальної ситуації розвитку в ранній дорослості. Основні завдання особистісного становлення у період ранньої дорослості.
92. Центральні новоутворення періоду ранньої дорослості: сімейні стосунки та почуття професійної компетентності.
93. Особливості розвитку пізнавальних психічних процесів та емоційної сфери в ранній дорослості.
94. Характеристика емоційно-вольової сфери підлітків. Психологічні особливості розвитку вольових якостей особистості на етапі дорослішання.
95. Специфіка особистісного розвитку у період ранньої дорослості.
96. Особливості спілкування дорослих. Дружба та кохання в ранній дорослості.
97. Специфіка вікової кризи періоду ранньої дорослості. Криза 30 років як криза смислу життя.
98. Загальна характеристика періоду середньої дорослості. Психофізіологічні, морфофункціональні зміни та стан здоров'я в цей період.
99. Соціальна ситуація розвитку у період середньої дорослості. Основні завдання життєвого циклу у період дорослості (за Р. Хейвігхерстом).
100. Професійна діяльність як провідна у періоді зрілості.
101. Стадії розвитку інтелектуальних функцій дорослої людини (за У. Шейо).
102. Центральні новоутворення в період середньої дорослості.
103. Психосоціальний розвиток у період середньої дорослості.
104. Криза середини життя, її характеристика (Д. Левінсон, Р. Гоулд). Феномен «спустошеного гнізда» у середній дорослості.
105. Загальна характеристика періоду пізньої дорослості. Психофізіологічні і морфофункціональні зміни на етапі пізньої дорослості.
106. Соціальна ситуація розвитку в пізній дорослості. Задачі розвитку. Варіанти пенсійного життя.
107. Вікові зміни пізнавальної та емоційно-вольової сфер в пізній дорослості.
108. Особливості міжособистісних стосунків в пізній дорослості. Проблема самотності людей похилого віку.
109. Характеристика кризи пізньої дорослості.
110. Ставлення до смерті людей похилого віку. Види та стратегії адаптації до старіння.

111. Структура життєвого шляху особистості (життєва позиція, стратегія, життєві кризи та ситуації, життєві домагання та орієнтації тощо).
112. Досягнення «акме» у дорослому віці. Проблема самореалізації акмеологічного потенціалу особистості.

9. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс вікової психології
2. Опорний конспект з лекцій вікової психології.
3. Методичні рекомендації до підготовки практичних занять та самостійної роботи з дисципліни вікової психології.

10. Рекомендована література

Основна:

1. Аханова А. В. Вікова психологія в схемах та таблицях: методичний посібник. Л.: ЛПК, 2019. 76 с.
2. Бабаян Ю. О. Вікова і педагогічна психологія. Організація самостійної роботи студентів: навчально-методичний посібник. (частина 2). Миколаїв, 2020. 100 с. (електронне видання).
3. Вікова психологія: конспект лекцій / укладачі: П. І. Сахно, Н. М. Теслик. Суми: Сумський державний університет, 2024. 190 с.
4. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Практикум. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 208 с.
5. Сергєєнкова О. П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 376 с.
6. Лисенко Л. М. Вікова психологія: метод. рек. з навч. дисципліни для здобувачів вищ. освіти першого (бакалавр.) рівня зі спец. 053 Психологія; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків: ХНПУ, 2020. 112 с.
7. Кацавець Р. С. Вікова психологія: навчальний посібник. 2-ге вид. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 112 с.
8. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник. 2-ге вид. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 128 с.
9. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 352 с.
10. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 400 с.
11. Учитель І. Б., Сурякова М. В., Батраченко І. Б. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник [електронне видання]: Дніпро: Середняк Т. К., 2021. 162 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського.
2. <http://lib.iitta.gov.ua/> – Електронна бібліотека НПН України.
3. <http://upsihologa.com.ua/> – портал професійних психологів України «У психолога».
4. <http://psylib.org.ua/index.html> – Психологічна бібліотека Київського фонду сприяння розвитку психологічної культури.
5. <http://studentbooks.com.ua/> – Студентська бібліотека.
6. <https://youalib.com/> – Всеукраїнська електронна бібліотека.